8. Kantelpunten

Kantelpunten of tipping-points zijn momenten waarop systemen – ten goede of ten slechte – definitief veranderen. In het IPCC-rapport Global Warming of 1.5 °C staat dat het tipping point voor afsmelting van Groenland en delen van Antarctica tussen de 1,5 en 2 graden Celsius ligt. Dit zijn temperatuurgrenzen waarboven onomkeerbare afsmelting plaatsvindt.

Kantelpunten zijn er niet alleen in ecologische, maar ook in maatschappelijke systemen. Jan Rotmans en Sharona Ceha introduceerden het platform Nederland Kantelt, waarbij ze op zoek zijn naar positieve kantel-voorbeelden in bijvoorbeeld de zorg, het voedselsysteem, de financiële sector, de openbare ruimte en het onderwijs.

Met Nederland Kantelt willen we antwoord geven op de vraag *'hoe kunnen we samen bouwen aan een leuker, mooier, duurzamer en energieker Nederland?'* We dromen van een maatschappij waarin waarden eerst komen, en we gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor een menselijker, eenvoudiger, liefdevoller en rechtvaardig leven voor iedereen.

De ijsberg-oefening liet zien hoe gedrag in stand gehouden wordt; wil je de status quo doorbreken dan wil je interventies bedenken die ingrijpen op de diepere, onder het oppervlak liggende patronen, structuren en waarden en aannames. De volgende tool ondersteunt om deze interventies expliciet te maken: wat zijn de kantelpunten waar jullie beweging op stuurt? Wanneer heb je de omslag geborgd?

Voorbeeld Spark:
SPARK is leren voor duurzame ontwikkeling gaandeweg gaan zien als een leidende vraag van de regio: hoe creëren we een sociaal, ecologisch en economisch vitaal gebied, met positieve impact op het leven elders op deze aarde, en op het leven dat na ons de aarde zal bewonen?

Om te stimuleren dat we hier vanuit een nieuw patroon, vanuit een gemeenschappelijke structuur en vanuit gedeelde waarden met elkaar aan gaan werken willen we komend jaar aan de slag met het ontwikkelen van een regionale doe tank.

In de two-pager die momenteel met 20 partijen uit Groningen, Friesland en Drenthe is opgesteld staat:

"Doel van de Noordelijke Doe Tank is te sturen op een systeemomwenteling, waarbij het gezamenlijk leren voor een circulaire economie en een duurzame samenleving in, met en van de regio de nieuwe standaard is.

De circulaire economie (of betekeniseconomie, of gezond verstand economie) zien we als een middel om een duurzame samenleving te realiseren. De 17 Sustainable Development Goals van de VN geven een duidelijk en internationaal beeld van de maatschappij die ons daarbij voor ogen staat, maar hoe we deze doelen kunnen bereiken is een leervraag van en voor iedereen.

In het noorden zijn veel concrete initiatieven te vinden van bedrijven, overheden, organisaties en onderwijsinstellingen die deze vraag oppakken, en al dan niet gezamenlijk naar duurzame oplossingen zoeken. De NDT verzamelt en bundelt deze oplossingen én vraagt deze partijen wat zij nodig hebben om te versnellen en versterken. De leervragen die dit oplevert koppelen we aan het leerproces van jongeren."

De doe tank heeft effect op wat jongeren leren, hoe ze leren, van wie en met wie ze leren in de regio. Daarom verwachten we dat dit een kantelpunt kan zijn dat bijdraagt aan de borging van leren voor duurzame ontwikkeling in het onderwijsproces – én bij de ondernemers en ambtenaren in de regio.

8. Kantelpunten

Leverage points

Folks who do systems analysis have a great belief in "leverage points." These are places within a complex system (a corporation, an economy, a living body, a city, an ecosystem) where a small shift in one thing can produce big changes in everything. This idea is not unique to systems analysis — it's embedded in legend. The silver bullet, the trimtab, the miracle cure, the secret passage, the magic password, the single hero who turns the tide of history. The nearly effortless way to cut through or leap over huge obstacles. Leverage points are points of power.

- Donella Meadows
Leverage Points: Places to Intervene in a System

8. Kantelpunten

Kantelpunten heb je in verschillende soorten en maten. In deze tool benoemen we vijf soorten: politiek, sociaal, technisch, economisch en cultureel gerichte kantelpunten. Ook krijg je inzichtelijk in welke mate jullie actie ingrijpt in het systeem: licht en oppervlakkig en bijvoorbeeld gericht op het vinden van middelen, of zwaar en diep en gericht op het ombuigen van paradigma's?

Overigens zijn zowel lichte, praktische en diepgaande acties nodig: Een diversiteit aan acties maakt van jullie interventie een kantelpunt. Een kantelpunt gaat stromen op het moment dat mensen herkennen dat ze iets kunnen doen en dat ook gaan willen.

+ Middelen
Het schuiven met middelen is vaak het eerste waar je aan denkt. Dit is voor te stellen als een knop waar je aan kan draaien: meer geld, meer uren, minder kilometervergoeding, minder documentatielast. Het draaien aan de middelen biedt meestal op de korte termijn veel verlichting, maar je verandert het systeem zelf er niet mee en iemand anders kan de knop ook zo weer de andere kant opdraaien.

++ Feedback loops
Een stapje dieper in het systeem komen we bij feedback loops uit. Het ontvangen van feedback helpt voor duurzame gedragsverandering. Denk aan de snelheidsmeters langs de kant van de weg, mensen simpelweg bewust maken van de snelheid blijkt vaak efficiënter dan bekeuringen uitdelen. Maar je kan ook aan positieve feedback loops denken. Een slimme thermostaat die direct laat zien hoeveel geld je bespaart zodra je deze een graadje omlaag draait. Met een goede feedback loop in je systeem duw je mensen in de richting van het gewenste gedrag.

+++ Systeemstructuren
We zijn gewoontedieren die zich vasthouden aan bestaande patronen en structuren. Dit veranderen is vaak eng. Want het gaat toch goed zoals het gaat? Maar dat zorgt voor systemen die experimenten en ontwikkeling tegenhouden en die vastroesten in oude gewoontes. Welke diepgewortelde structuren in het systeem moeten er anders?

++++ Paradigma's
Niets is zo moeilijk als iemands overtuigingen of doelen te veranderen. Maar als je het paradigma van het systeem kan veranderen, dan is een ware revolutie mogelijk. En zo moeilijk als het klinkt, zo snel kan het gebeuren. In een miliseconde kan er een knop omgaan in iemands hoofd. Een voorbeeld, een inzicht, een kans of simpelwel een nieuwe manier van kijken. Als je echt tot systemische integratie van duurzaamheid wil komen, dan moeten uiteindelijk de paradigma's zoals ze nu bestaan veranderen.

8. Kantelpunten

1) Waar in het systeem is verandering nodig die je wil gaan bewerkstelligen? Je kan hier het best voortborduren op een alarmbel of de ijsberg. Wat zit hierachter? Is dit een politiek, sociaal, technisch, economisch of cultureel probleem binnen het syteem? Definieer dit.

2) Vervolgens ga je op zoek naar een laag in het systeem om dit probleem aan te pakken, zoals beschreven op de vorige pagina. Hoe dieper in het systeem je duikt, hoe moeilijker de verandering te bewerkstelligen is, maar hoe groter het effect. Welke interventie zou je willen uitvoeren?

3) Herhaal deze stap enkele malen en positioneer ze in de radarkaart.

4) Kies op welke interventies jullie gaan inzetten, maar houd de integraliteit daarbij in het oog; dit maakt je veerkrachtig. Lukt het niet om plan A te realiseren, zoek dan naar B om toch bij het gewenste resultaat te komen.

Kantelpunt 1:

Kantelpunt 2:

Kantelpunt 3:

Kantelpunt 4:

